

# Prof. Doekes over de kerk (1)

Onderstaand het eerste artikel van prof. Doekes met als titel "Afscheiding".

---

## AFSCHEIDING

Is afscheiding alleen geoorloofd wanneer wij durven verklaren: deze gemeente is een valse kerk? Wij hebben geconstateerd, dat de Geref. Kerken deze regel niet hebben toegepast. Wel wordt er nu mee geschermd om kerkleden en voorgangers te beschuldigen, dat hun optreden in flagrante strijd is met hun belijdenis. Het mes snijdt naar twee kanten; want daardoor worden ook anderen bedreigd, die in hun geweten nog een zware worsteling doormaken.

Intussen leert onze Confessie deze regel niet. Was dit wèl het geval, dan zou zij verder gaan dan het Woord van God. Want ook in de Schrift is deze regel niet te vinden.

Over wie spreekt de Belijdenis, wanneer zij ons het vreselijk beeld van de valse kerk voorhoudt? Dat is nog altijd een omstreden vraag. Ds. Vonk heeft destijds in zijn waardevol werk over de Ned. Geloofsbelijdenis daarop een overtuigend antwoord gegeven: „*Het gaat hier om de toenmaals bestaande Roomse kerk. Dié heeft de Bres bedoeld met z'n kwalificatie "valse kerk". Háár enig en alleen . . . De kwalificatie van valse kerk is in art. 29 uniek bedoeld. Zij is daar enig en alleen voor de Roomse bedoeld door de kerk in de Nederlanden van 1561 . . . Die term is, dankzij art. 29, bepaald historisch bezet en nog lang niet vacant*". Ds. Vonk waarschuwt daarom tegen het toepassen van deze vreselijke kwalificatie op een andere dan de Roomse kerk. "Het zou wellicht beter zijn in zo'n geval, wanneer het dan persé moet, er op te wijzen, dat zulk een kerk ernstige **trekken van gelijkenis** vertoont met de valse kerk van art. 29 oftewel de Roomse. Zoals er in

*de reformatie graden en trappen zijn . . . zo zijn die er ook in de déformatie. Pas wanneer die déformatie volledig tot het contrabeeld van art. 29 gevoerd heeft, ware ook de historisch bepaalde kwalificatie van valse kerk te bezigen“.* Overigens erkent Ds. Vonk, dat het spreken over valse kerken (meervoud) niet in strijd mag worden geacht met het spraakgebruik der gereformeerden in de eerste levensjaren van onze Ned. Geloofsbelijdenis.

Met deze laatste opmerking zijn wij het eens. Wij kunnen het betoog van Ds. Vonk niet onderschrijven, wanneer hij meent dat hier alleen op de Roomse kerk wordt gedoeld. Maar wèl stemmen wij van harte in met wat hij schreef over het concreet en actueel spreken van de Confessie ten aanzien van de valse kerk: *“Evenmin als de Brès met de wáre kerk bedoeld heeft een abstractie, een mogelijkheid die misschien in het geheel geen werkelijkheid was.....zo min heeft hij met zijn drie strepen, waarmee hij in art. 29 scherp en raak de valse kerk schetste, bedoeld een hersenschim, een gedachtending, te tekenen. Welneen. Ten voeten uit zagen de lezers van art. 29 **de Roomse kerk** getekend voor zich staan“.*

Daarover kunnen wij het allen eens zijn. Ds. Vonk gelooft echter niet, dat met de schets van de valse kerk ook de Doperse secten van die tijd bedoeld zijn. Als argument voert hij onder meer aan, dat de trekken van dit beeld *“beslist niet op de Dopersen pasten. Want bij vele Dopersen was de zuivere bediening van het Woord wel terdege een kenmerk van de ware kerk, en bestond metterdaad grote liefde voor dat Woord“.* Ook van de vijf zogenaamde sacramenten, die de Roomse kerk naast doop en avondmaal had aangenomen, wilden de Dopersen evenmin weten als de Gereformeerden. En tenslotte: de tucht was door de Dopersen onderling wel tot iets bespottelijks gemaakt, maar men kan niet zeggen dat de Gereformeerden door de Dopersen systematisch werden vervòlgd. Ds. Vonk kan dan ook onmogelijk inzien dat de Brès in zijn schets van de valse kerk daarmee tegelijk tegen de doperse secten heeft willen waarschuwen.

Het is voor ons momenteel niet nodig, in deze interessante kwestie een beslissing te nemen. Het gaat hier alleen om de vraag: hebben De Brès en Calvijn en de Gereformeerde Kerken in die dagen aan de gelovigen in de Doperse gemeente de

eis gesteld, dat zij die gemeente enkel en alleen mochten verlaten in de overtuiging: deze gemeenschap is een valse kerk?

Het zal uiterst moeilijk of zelfs onmogelijk zijn, daarvoor het bewijs te leveren, Het was voor de gereformeerden in die tijd niet moeilijk aan te tonen, dat de Roomse kerk de valse kerk was. Maar de strijd tegen de Doperse gemeenten vertoonde in veel opzichten een ander beeld. Toch hebben De Brès en de andere gereformeerden met kracht zich tegen de Dopersen gekeerd. Zij hebben Gods kinderen opgeroepen, die vergaderingen te verlaten en zich bij de ware kerk te voegen. Doperse voorgangers gaven door hun prediking en hun ideeën in veel gevallen een verkeerde invloed uit op hun volgelingen (enkele voorbeelden daarvan noemt de Belydenis in art. 36, en ook in art. 34 en 18). Daarom hebben de gereformeerden tegen deze beweging gewaarschuwd. Zij verheugden zich, wanneer gelovigen zich niet langer daarbij voegden, maar hun plaats vonden in de ware gereformeerde kerk.

Daarmee willen wij niet beweren, dat de Doperse sectevorming niets te maken had met de ontwikkeling van de valse kerk in deze wereld. Maar wel houden wij rekening met het feit, dat de naam "valse kerk" in de eeuw der Reformatie en ook daarna voornamelijk werd toegepast op de Roomse kerk. Van een tyranniek geformuleerde regel "afscheiding is alleen geoorloofd van de valse kerk" hebben de gereformeerden blijkbaar niet willen weten.

Dat was, voorzover ons bekend, ook niet het geval in de tijd van de Remonstranten. Toen de gereformeerden zich genoodzaakt zagen, de remonstrantse prediking van sommige voorgangers te ontwijken, gingen ze in andere plaatsen kerken. Hebben zij toen tegelijk de gemeente, met wie zij toen niet meer vergaderden, voor een valse kerk verklaard? Iets dergelijks is ons niet bekend. Na de Dordtse synode hebben de Gereformeerde Kerken tot in onze tijd een aantal Remonstrants-Gereformeerde gemeenten tegenover zich gezien. Is daarop de kwalificatie "valse kerken" van toepassing verklaard? En hoe staat het in dit opzicht met de vergaderingen van de Labadisten en zoveel anderen? 't Is waar: deze laatstgenoemde groepen datéren niet uit de tijd waarin onze geloofsbelijdenis werd opgesteld. Maar ook in die tijd wemelde het in Nederland

van groepen of secten die zich met de naam der kerk bedekten. Heeft men die alle toen zonder onderscheid als valse kerken veroordeeld? Het tegendeel is waar.

In ieder geval is het, gezien de historische gegevens, al hoogst onwaarschijnlijk (om het maar zacht te zeggen) dat de Confessie bedoelt te zeggen: men mag zich alleen maar afscheiden van de valse kerk. Wel bindt zij ieder op het hart, dat allen schuldig zijn zich bij de ware kerk te voegen en daarmee te verenigen, en de eenheid der kerk te onderhouden. Opdat dit (!) te beter onderhouden kan worden, is het de plicht van alle gelovigen, zich af te scheiden van hen die niet van de kerk zijn, en zich te voegen tot deze vergadering. Men moet het lichaam en de gemeenschap van de ware kerk onderscheiden van alle sekten die zeggen dat zij de kerk zijn.

**Alle** sekten - worden die in de Belijdenis zonder onderscheid voorzien van het etiket "valse kerk"? Dat is nog de vraag! In ieder geval kunnen wij vaststellen dat in art. 28-29 nergens de regel ons wordt voorgehouden: afscheiding is alleen geoorloofd ten aanzien van een gemeenschap, die uitdrukkelijk als valse kerk door ons moet worden gebrandmerkt.

Wat leert de Confessie dan wèl over het onderscheid tussen de ware en de valse kerk? In art. 28 legt zij alle nadruk op de roeping, die voor ieder zonder onderscheid van kracht is: zich te voegen bij en te verenigen met de ware kerk.

Juist om deze roeping gehoorzaam na te komen is het onze plicht, ons af te scheiden van hen die niet van de kerk zijn. Want allen die zich van deze ware kerkvergadering afscheiden of zich niet daarbij aansluiten, die handelen in strijd met het gebod des Heren.

Zo spreekt de Belijdenis in art. 28 over de ware kerk. Alleen zijdelings, in verband daarmee, zegt zij iets over hen "die niet van de kerk zijn". Wie worden daarmee bedoeld? Wij willen die vraag nog een ogenblik onbeantwoord laten. Eerst merken wij nog op, dat ook in art. 29 de ware kerk alle aandacht vraagt. In deze

wereld vol misleiding, in de wirwar van allerlei kerken is het onze roeping, nauwkeurig uit Gods Woord te onderzoeken welke de ware kerk is. Haar lichaam en haar gemeenschap moet men wel onderscheiden van alle secten, die eveneens pretendéren dat zij de kerk zijn.

Wanneer de Belijdenis in verband daarmee ons ook wijst op de vreselijke verschijning van de valse kerk, dan zegt zij daarmee niet zómaar ineens: al die secten zijn als valse kerk te brandmerken. Nog minder geeft zij steun aan een theorie van pluriformiteit: er zitten overal wel gelovigen, en dus is de ware kerk verspreid onder die secten. De Belijdenis houdt zich aan de Schrift.

---

# **Prof. Doekes over de kerk (Inleiding)**

## **De woelige jaren '60**

In de jaren '60 van de vorige eeuw zijn de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) bewaard voor allerlei dwaalleer. Een aantal kerkleden, waaronder ambtsdragers, sprak in een zogenaamde "Open Brief" over een 'vrijmakingsgeloof' met betrekking tot de 'ware kerk' wat zou heersen in de Gereformeerde Kerken: *"Zo stuwt het 'vrijmakingsgeloof' al jaren de centrale beweging in onze kerken. Een geloof dat soms officieel kerkelijk, maar veelal semiofficieel, ten nauwste verbonden wordt aan onze geloofsbelijdenis. De vrijmaking vond plaats overeenkomstig art. 28 N.G.B. Het zou geweest zijn een zich voegen bij de ene ware kerk, die onze geloofsbelijdenis conform de Schriften kent. Deze ware kerk wordt in deze landen vergaderd op de aloude grondslag van de Gereformeerde Kerken, nl. Gods Woord en de drie formulieren van enigheid, terwijl haar kerkelijk samenleven alhier wordt geregeld door de Dordtse kerkenordening. De vrijmaking, die tegen confessionele insluipsels en kerkrechtelijke misgrepen en verschuivingen het historisch Gereformeerd karakter van de kerk alhier handhaafde, bewaarde ons zo bij Gods ene kerk op aarde. Zo werd het tot een*

*confessionele aangelegenheid herleid, dat de bedding van Christus' kerkvergaderende activiteit via de vrijgemaakte kerken loopt. Zodanig, dat wie in deze stroom wil meegenomen worden, zich met de vrijgemaakte kerken heeft te verenigen. Alsook, dat wie hereniging zoekt met zijn gescheiden broeders, uit de koers raakt. Want wie niet met Christus vergadert, die verstroot. (...) Doordat dit vrijmakingsgeloof zo met confessioneel gezag bekleed wordt, wordt dit geloof voor velen onder ons wel zeer verbindend. Het waarachtig kerklidmaatschap komt ermee in het geding. (...) En zo zijn er de spanningen.”[1]*

De opstellers van de “Open Brief” schuwden niet te spreken over een “vrijmakingsideologie” en een “klein vaderlands gedoe”. Zij zagen als ‘oplossing’ voor de resulterende ‘spanningen’ het volgende voor ogen: “Wij menen echter dat wij dan nu ook heel de verdere weg van de vrijgemaakte kerken rustig in de handen van onze Heer kunnen leggen, zònder over de zin en de bedoeling van de Vrijmaking in het kader van Christus' kerkvergaderingsplan te speculeren of ook vanuit allerlei beschouwingen daarover ons handelen te laten stuwen.”

Het *klinkt* in ieder geval ‘vertrouwend’ en ‘gelovig’!

## **De kerk in de 21<sup>e</sup> eeuw**

In het Gereformeerd Kerkblad De Bazuin is de overgang van prof. dr. J. Douma van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (GKv) naar de Gereformeerde Kerken Nederland (GKN) besproken.[2] Voornoemde prof. Douma heeft, blijkens de bespreking in ‘De Bazuin’, twee redenen genoemd om zich niet te voegen bij De Gereformeerde Kerken (DGK): het oordeel van DGK over de GKv als ‘valse kerk’ en het oordeel van DGK over zichzelf als ‘enige ware kerk in Nederland’.

In de bespreking in ‘De Bazuin’ wordt terecht opgemerkt dat het hierbij niet gaat om ‘etiketten plakken’, maar om de toepassing van de geloofsbelijdenis over ware en valse kerk: “De vraag die er echt toe doet is echter of de kenmerken die art. 29

*NGB voor ware kerk en valse kerk hanteert, van toepassing zijn.”*

*In het artikel in ‘De Bazuin’ wordt daarna gesteld: “Maar vóór deze vraag aan de orde komt, moet er eerst duidelijkheid zijn over een andere vraag: heeft DGK de genoemde benamingen wel ooit zo uitgesproken? Als deze vraag ontkennend wordt beantwoord, zullen de gronden voor de kwalificatie van DGK als radicale groepering toch moeten wegvallen? Ik hoop dat prof. Douma dit toestemt. (...) Nu, wat Doumas eerste grond betreft omdat de GKv volgens hen een valse kerk geworden was, kunnen we vrijmoedig stellen: dit is door degenen die zich hebben vrijgemaakt in 2003 zo niet gesteld. We citeren de akte van vrijmaking: Met grote droefheid moeten wij constateren dat de Gereformeerde Kerken dan ook niet langer gezien kunnen worden als ware Kerk (artikel 29 Nederlandse Geloofsbelijdenis).”*

## **Ware en valse kerk**

Zowel de opstellers van de Open Brief als een voorganger in de GKN menen een ‘vrijmakingsgeloof’ te ontdekken waardoor ze zich niet (langer) bij de kerk willen voegen. Een interessante en belangrijke vraag is, of deze huiver voor een zogenaamd ‘vrijmakingsgeloof’ ontstaat omdat men zelf ánders, namelijk niet Schriftuurlijk-confessioneel, denkt over de kerk.

We zullen deze laatste vraag hier momenteel niet trachten te beantwoorden. Laten we eerst eens luisteren naar wat prof. dr. L. Doekes (1913-1997) in de woelige jaren '60 in een aantal artikelen heeft geschreven met betrekking tot ‘afscheiding’ en de ‘valse kerk’.[3] Deze artikelen werden ons enige tijd geleden door een broeder toegestuurd. Mogen ze ons helpen ook in de 21<sup>e</sup> eeuw bewaard te blijven bij de zuivere leer.

[1] De ‘Open Brief’ is geschreven in 1966. Op internet te raadplegen via: <http://www.ngk.nl/docs/openbrief.pdf> [14-10-2015].

[2] S. de Marie, 'Professor J. Douma verlaat GKv', *Gereformeerd Kerkblad De Bazuin* 8-37 (2014): pp. 497-500. Op internet te raadplegen via: <http://www.gereformeerdkerkbladdebazuin.nl/artikel/1444> [14-10-2015].

[3] Deze artikelen zijn resp. 16 maart, 30 maart, 4 mei 1968 gepubliceerd in de "Utrechtse Kerkbode" en opgenomen in het "Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel, Gelderland en Utrecht".

---

## Het Woord was God (2)

In het voorgaande artikel werd aan het slot een opmerking door Luther aangehaald: "*het Woord was God' is tegen Arius; 'het Woord was met God' tegen Sabellius!*". Deze opmerking is afgeleid uit een preek over Johannes 1:1-14 die Luther op een derde kerstdag heeft gehouden.

De woordvolgorde in Johannes 1:1c ('God was het Woord') kan in een vertaling moeilijk tot uitdrukking komen. Uit Luthers preek blijkt dat hij scherp het belang van de woordvolgorde in Johannes 1:1c heeft ingezien!

We laten hieronder uit deze actuele preek de delen volgen die betrekking hebben op Johannes 1:1-2. [1]

---

**In den beginne was het Woord.**



Wat bedoelt hij dan voor een begin waarvan Mozes zegt: *“In den beginne schiep God hemel en aarde?”* Dat is het begin, toen de schepselen ontstaan zijn; anders is er geen begin van tevoren geweest; want God is niet begonnen te zijn, maar Hij is eeuwig. Daaruit volgt, dat het Woord ook eeuwig is, daar Het niet begonnen is in den beginne, maar Het was al in den beginne, zegt hier Johannes. Het begon niet, maar toen alle dingen begonnen, toen bestond Het al en Het ontstond niet, maar Het was er bij, toen alle dingen ontstonden. Hoe voorzichtig spreekt de evangelist, dat hij niet zegt: In den beginne *“ontstond”* het Woord, maar: Het *“was”* er en werd niet. Het heeft een andere oorsprong dan worden of beginnen. Daarbij komt, dat hij zegt: *“In den beginne.”* Zou Het voor de wereld geschapen zijn, zoals de Arianen wilden, dan zou Het niet in den beginne geweest zijn, maar Het zou het beginnen zelf geweest zijn. Nu echter staan de woorden van Johannes vast en duidelijk: *“In den beginne was het Woord”*, en Het is niet het beginnen geweest. Waar heeft de heilige Johannes deze woorden vandaan gehaald? Uit Mozes, zoals gezegd is Gen. 1: 3: *“God sprak: Er zij licht.”* Uit de tekst volgt duidelijk deze tekst: *“In den beginne was het Woord.”* Want heeft God gesproken, dan moet er een Woord zijn. Als Hij Het dan in den beginne sprak, toen de schepselen ontstonden, dan was Het immers al in den beginne en is niet ontstaan met de schepselen.

Waarom echter spreekt hij niet als volgt: Voor het begin was het Woord. Dat zou duidelijker geweest zijn, naar het lijkt, zoals de heilige Paulus vaak zegt: *“Voor de schepping van de wereld”* enz. Antwoord: omdat *“in den beginne”* en *“voor”* het begin zijn, het zelfde is, het één volgt immers uit het ander. Ook zo wilde de heilige Johannes als evangelist met het boek van Mozes overeenstemmen en dat ontsluiten, zijn grondslag laten zien, wat nu zo duidelijk geweest zou zijn, als hij *“voor het begin”* gezegd had; want Mozes zegt niets over dat, wat voor het begin is, maar beschrijft het Woord in den beginne, opdat hij des te beter de schepping door het Woord geschiedbeschrijven kon. Om dezelfde reden noemt hij het ook *“een Woord”*, daar hij Het toch wel *“een Licht, Leven”* of iets anders had kunnen noemen, zoals hij het later doet; want Mozes schrijft over een Woord. Nu is niet *“beginnen”* en *“in den beginne zijn”* hetzelfde als *“voor het begin zijn.”* Zou het echter *“in den beginne”* en niet *“voor het begin”* geweest zijn, zo moet Het voor het begin begonnen zijn te bestaan, zo zou het begin voor het begin geweest zijn, en dat zou tegenstrijdig zijn en zoveel betekenen als het begin is niet het begin.

Daarom is het meesterlijk gezegd: *“In den beginne was het Woord”*, waarmee aangegeven is, dat Het niet begonnen en dus noodzakelijk voor het begin eeuwig is geweest.

### **En het Woord was bij God.**

Waar moest het anders zijn? Er was immers buiten God niets; dat zegt ook Mozes, als hij schrijft: *“God sprak, daar zij licht.”* Moest Hij spreken, zo moest immers het Woord bij Hem zijn. Maar hij scheidt hier de Personen duidelijk, namelijk dat het Woord een andere Persoon is dan de God, bij Wie het was. Deze woorden van Johannes laten niet toe, dat God alleen geweest is, daar hij zegt, dat bij God iets geweest is, namelijk Zijn Woord. Indien er niet meer dan één Persoon geweest zou zijn, hoe kon hij dan zeggen: “Bij” God was het Woord? “Iets bij Hem zijn” is niet, alleen of het zelf zijn. En men moet er wel op letten, dat de evangelist sterk staat op het woordje “bij”; want hij zal het nog een keer zeggen, opdat hij immers duidelijk het onderscheid in Personen tot uitdrukking zal brengen, om tegen het natuurlijk verstand en de toekomstige ketteren op te treden. Want daar het natuurlijk verstand beter begrijpt, dat er maar één God is en veel plaatsen in de Schrift dit bevestigen, gelijk ook waar is, zo verzet het zich zeer sterk er tegen, dat meer dan één Persoon dezelfde God zouden zijn. En daaruit is de dwaling van de ketter Sabellius, die zegt: Vader, Zoon en Heilige Geest is één Persoon. Arius daarentegen gaf wel toe, dat bij God het Woord was, maar hij wilde toch niet, dat Het waarlijk God was. De eerstgenoemde (Sabellius) belijdt en leert een al te grote eenvoudigheid in God, laatstgenoemde (Arius) leert een al te grote veelvoudigheid. Eerstgenoemde mengt de Personen dooreen, laatstgenoemde scheidt de naturen. Maar de waarheid van het christelijk geloof houdt het midden tussen beide, leert en belijdt onvermengde Personen en ongedeelde Naturen. De Vader is een andere Persoon dan de Zoon, maar Hij is niet een andere God. Dat het natuurlijk verstand dit niet verstaat, is goed, het geloof behoort het alleen te vatten. Het natuurlijk verstand veroorzaakt ketterij en dwaling, het geloof leert en houdt de waarheid vast, want het houdt zich aan de Schrift, die niet liegt noch bedreigt.

### **En God was het Woord.**

Aangezien er niet meer dan één God is, zo moet het waar zijn, dat God Zelf dit Woord is, dat in den beginne vóór al het geschapene geweest is. Er zijn sommigen geweest, die deze woorden zo omkeren en uitleggen willen: *“En het Woord was God”*, door hun eigen scherpzinnigheid. Maar wij laten ons niet van de volgorde van de tekst afbrengen, als zou Johannes niet geweten hebben, hoe hij zijn woorden moest schikken. Hij bedoelt dit: Aangezien er geen andere God is dan slechts de Enige, zo is deze God geheel in waarheid het Woord, waarvan hij spreekt en er is niets in de goddelijke Natuur, dat niet in het Woord is, opdat immers duidelijk zou worden uitgedrukt, hoe waarachtig dit Woord “God” is, dat niet alleen waar is: *“Het Woord is God”*, maar ook: *“God is het Woord.”* Deze woorden schijnen zich even sterk voor Sabellius uit te spreken, als ze zich richten tegen Arius, die leert, dat het Woord niet God is. Het lijkt alsof zij de Personen vermengen en daarmee herroepen of verklaren de vorige woorden, waarin de Personen onderscheiden worden, toen er gezegd werd: *“Het Woord was bij God.”* Maar de evangelist heeft zijn woorden zo willen schikken, dat hij alle kettters weerlegt. Daarom werpt hij hier Arius terneer en schrijft aan het Woord de ware, natuurlijke godheid toe, door te zeggen: *“En God was het Woord”*, als wilde hij zeggen: Ik zeg niet: *“Het Woord is God”*, welke woorden zouden kunnen worden opgevat, als zou de godheid slechts zo genoemd worden en het niet wezenlijk zijn, zoals gij, Arius, zegt, maar ik zeg: *“En God was het Woord.”* Dat kan niet anders worden opgevat dan als volgt: Datgene, wat iedereen God noemt en God acht, dat is dit Woord. Maar opdat hier Sabellius en het verstand niet zouden denken, dat ik het met hen eens ben en de Personen vermeng en herroep, wat ik daarover gezegd heb, zo zeg ik het nog eens en spreek:

### **Dat was in den beginne bij God.**

Bij God, bij God was het en toch was God het Woord. Ziet, zo strijdt de evangelist op twee fronten, die beide waar zijn: God is het Woord en het Woord is bij God, dat er in het goddelijk Wezen één natuur en toch niet alleen één Persoon is en iedere Persoon geheel en al God in den beginne en van eeuwigheid is. Dat zijn de woorden, waarop ons geloof gegrond is, waaraan wij ons ook moeten houden; want het gaat immers boven het bevattingsvermogen van het verstand, dat er drie Personen zijn en dat ieder volkomen de gehele, enige God is en dat er toch geen drie goden zijn, maar één God. Onze scholastici hebben vele spitsvondigheden gebruikt om het maar begrijpelijk te maken. Maar wilt u niet in de strikken van de

boze vijand terecht komen, zo geeft dit verwaande haarkloven en hun spitsvondigheden op en houdt u aan deze woorden van God. Kruipt daarin en blijft erin als een haas in zijn steenkloven. Verlaat u deze woorden en luistert u naar hun menselijk geklets, zo zal de vijand u leiden en tenslotte ten val brengen, zodat u niet weet, waar verstand, geloof, God en u zelf blijft. Geloof mij als degene, die dit ondervonden heeft en geprobeerd heeft en niet maar wat kletst; de Schrift is ons niet voor niets gegeven. Als het verstand ons op het rechte spoor had kunnen leiden, dan hadden wij de Schrift niet nodig gehad. Laten Arius en Sabellius u niet verschrikken, die, als ze bij de Schrift gebleven waren en het verstand hadden laten varen, niet de aanstichters van zo groot onheil geworden zouden zijn. En onze scholastici zouden ook wel christenen zijn, als zij hun dwaze spitsvondigheden zouden opgeven en zich aan de Schrift zouden houden.

[1] Maarten Luther, 'Preek op de derde kerstdag', in *Kerkpostillen I Vanaf Advent tot aan de lijdensweken* (Middelburg: Stichting de Gihonbron, 2012): p. 98 e.v. Op internet te raadplegen via: <http://www.theologienet.nl/documenten/Luther%20I%20Kerkpostillen.pdf> [03-10-2015].

---

## Het Woord was God (1)

Jehova's getuigen, u kent ze wel: mensen die aan de deur komen om door een fatsoenlijk gesprek hun 'evangelie' aan de man of vrouw te brengen. Bij een recent gesprek met zo'n Jehova getuige over de Drie-eenheid kwam Johannes 1:1 ter sprake: "(...) *en het Woord was God*". Deze tekst bereikte de Jehova getuige echter niet; hetwelk weinig verrassend is, want in hun Nieuwe-Wereldvertaling staat: "(...) *en het Woord was een god*", dus 'god' met kleine letter en het onbepaalde lidwoord 'een'.

**Een lidwoord en een dogma**

De betreffende Jehova getuige beriep zich voor deze vertaling op een in 1990 gepubliceerd artikel in het blad 'Onze Taal' met de titel "*Een lidwoord en een dogma*".[1] Het betoog in dit artikel kan als volgt worden samengevat: (a) In het Grieks staat bij 'god' geen lidwoord; (b) een naamwoord zonder lidwoord wat aan het werkwoord voorafgaat duidt een *hoedanigheid* aan; (c) ook in andere teksten (bijv. Markus 6:49 en Johannes 4:19) met soortgelijke constructies (nl. een naamwoord zonder lidwoord, voorafgaand aan het werkwoord) is veelal het lidwoord 'een' ingevoegd.

In voornoemd artikel wordt geconcludeerd: "*Waarom is in kerkelijke sferen deze kwestie zo belangrijk? Welnu, indien in Johannes 1:1 het onbepaalde lidwoord 'een' zou worden weggelaten, zou het betekenen dat Jezus Christus zelf God zou zijn! Met andere woorden, deze tekst zou als bewijsvoering gebruikt kunnen gaan worden voor een kerkelijk dogma dat thans fundamenteel is voor de overgrote meerderheid der kerken: de drieëenheidsleer (God, de Zoon en de Geest zijn een). Plaatst men het onbepaald lidwoord wel, dan onderscheidt men duidelijk twee personen, terwijl de tekst in principe al spreekt van twee onderscheiden personen. Immers het Woord was 'bij' God.*"

## **Vertaling**

Laten we eerst een woord-voor-woord vertaling van Joh. 1:1 geven, precies zoals het in de grondtekst staat:

- a) *In begin was het woord;*
- b) *en het woord was bij de god;*
- c) *en god was het woord.*

In het Grieks is de woordvolgorde vrijer dan in het Nederlands, dus Joh. 1:1c moet in het Nederlands vertaald worden als "*en het Woord was God*", of "*en het Woord was een god*", of "*en het Woord was goddelijk*". Welke vertaling is juist? Is het werkelijk zo dat een naamwoord ('god') zonder lidwoord voor het werkwoord ('was') een hoedanigheid aanduidt en daarom hier de vertaling 'een god' of 'goddelijk' gebruikt moet worden?

In de Nieuwe Wereldvertaling wordt in een appendix de vertaling *“en het Woord was een god”* verdedigd.[2] Daarbij wordt verwezen naar een in 1973 gepubliceerd artikel in het *Journal of Biblical Literature* door Philip B. Harner, getiteld *“Qualitative Anarthrous Predicate Nouns: Mark 15:39 and John 1:1”*, waarin opgemerkt wordt: *“Ik denk dat in Johannes 1:1 de kwalitatieve kracht van het predikaat zo sterk op de voorgrond treedt, dat het zelfstandig naamwoord niet als bepaald kan worden opgevat”*.[3] Met andere woorden: het naamwoord ‘God’ is onbepaald (zonder lidwoord) en moet dus vertaald worden als ‘een god’.

## **Het lidwoord**

Laten we de bespreking van Joh. 1:1c door Philip B. Harner in voornoemd artikel over *“Kwalitatieve predikaatsnomina zonder lidwoord”* langslopen om te zien wat daarin wérkelijk wordt beargumenteerd. Philip B. Harner geeft aan dat er in Joh. 1:1c vijf mogelijkheden waren om een relatie tussen het Woord en God aan te geven. We zullen deze vijf mogelijkheden in een woord-voor-woord vertaling weergeven (onderstreept is hetgeen in Joh. 1:1c staat):

1. het woord was de god;
2. god was het woord;
3. het woord god was;
4. het woord was god;
5. het woord was goddelijk.

Constructie A zou betekenen dat ‘het woord’ en ‘de god’ gelijkwaardig en uitwisselbaar zijn. In Johannes 1:1b wordt echter juist gezegd dat het Woord *bij* God was, zodat het Woord en God niet identiek kunnen zijn.

Constructie D daarentegen zou betekenen dat het Woord tot de algemene categorie ‘God’ behoort, maar een afzonderlijk wezen is. Constructie E zou hiervan een afgezwakte vorm zijn: het Woord is goddelijk, zonder aan te geven in welke mate.

Constructies B en C zijn beiden kwalitatief en geven aan dat het Woord dezelfde natuur heeft als God. Wel is er een verschil in nadruk: constructie C zou benadrukken dat het *Woord* (in plaats van iets anders) God is; constructie B benadrukt dat het Woord *God* (in plaats van iets anders) is.

## **Het dogma**

Als we ervan uitgaan dat de Heilige Geest de auteur is van de Bijbel en de zinsconstructie in Johannes 1:1c niet zonder goede reden is gehanteerd, onderstreept dit vers juist de Schriftuurlijke leer van de Drie-eenheid: God was het Woord!

In de kerkgeschiedenis zijn allerlei dwalingen opgekomen rond de leer van de Drie-eenheid; veelal ging (en gaat!) het hierbij om twee klippen waarop men schipbreuk lijdt: modalisme of subordinationisme. In het eerste geval (modalisme) gaat de eenheid ten koste van de drie Personen; in het tweede geval (subordinationisme) gaan de drie Personen ten koste van de eenheid.

Modalisme is de ketterij dat God één persoon is, die zich openbaart op drie manieren ('modi'). Deze ketterij wordt ook sabellianisme genoemd, naar de ketter Sabellius uit de derde eeuw na Christus, die leerde dat de Vader, de Zoon en de Heilige Geest drie verschillende namen zijn voor dezelfde persoon. De bovenstaande constructie A ("*het woord was de god*") zou de ketterij van het modalisme inhouden.

Subordinationisme is de ketterij dat de Zoon en de Geest ondergeschikt zijn aan de Vader in natuur en wezen. De ketter Arius in de vierde eeuw na Christus en zijn volgelingen (arianisme) gingen nog verder en leerden dat de Zoon door de Vader is geschapen. De bovenstaande constructies D en E zouden de ketterij van het subordinationisme inhouden.

Volgens Philip B. Harner geeft de gebruikte constructie B aan dat “(...) *ho logos (het Woord, red.), niet minder dan ho theos (God, red.), de natuur van God heeft*”. [4] De Jehova's getuigen maken misbruik van een enkele zinsnede uit zijn artikel, zonder het gebruikte begrip “kwalitatieve predikaatsnomina” eerlijk, zoals door hem bedoeld, weer te geven. Ook wordt de uitgebreide bespreking door Philip B. Harner van de mogelijke zinsconstructies van Johannes 1:1c helemaal niet genoemd, terwijl zijn bespreking juist aangeeft dat in deze tekst niet voor niets gebruik is gemaakt van déze constructie!

Johannes had niet beter en korter de leer van de Drie-Eenheid kunnen weergeven. Om het met Luther, die het belang van de zinsopbouw in Johannes 1:1 sterk heeft aangevoeld, te zeggen: “‘*het Woord was God*’ is tegen Arius; ‘*het Woord was met God*’ tegen Sabellius!”. [5]

Dit is het algemeen geloof. Wie dit niet oprecht en standvastig gelooft, zal niet behouden kunnen worden!

[1] J.P. Knorren, ‘Een lidwoord en een dogma’, *Onze Taal* 59-4 (1990): p. 61.

[2] *Nieuwe-Wereldvertaling van de Heilige Schrift - met studieverwijzingen* (New York: Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc., 2006): p. 1579.

[3] Philip B. Harner, ‘Qualitative Anarthrous Predicate Nouns: Mark 15:39 and John 1:1’, *Journal of Biblical Literature* 92 (1973): pp. 75-87. Vertaling uit Nieuwe-Wereldvertaling, loc. cit.

[4] Op. cit., p. 87.

[5] Citaat in Daniel B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics - An exegetical Syntax of the New Testament* (Grand Rapids: Zondervan, 1990): p. 268, voetnoot 30.



---

# Welkom

Welkom op deze website! Onder "Over ons" vindt u een korte uitleg over het doel en de grondslag van deze website.